

УДК 339(92+944)(045)

Семенюк І.Ю.

*аспірант кафедри міжнародних економічних відносин
Хмельницького національного університету*

ФОРМУВАННЯ СКЛАДНИКІВ МЕХАНІЗМУ АДАПТАЦІЇ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

АНОТАЦІЯ

У статті запропоновано визначення поняття «адаптація підприємства до євроінтеграційних процесів». Визначені цілі, принципи, моделі, об'єкти та суб'єкти адаптації зовнішньоекономічної діяльності машинобудівних підприємств до євроінтеграційних процесів. Обґрунтовано, що важливими складниками механізму зовнішньоекономічної адаптації підприємств машинобудівної галузі є також система ресурсного забезпечення адаптаційного процесу та адаптаційна експортна стратегія.

Ключові слова: адаптація, зовнішньоекономічна діяльність, європейська інтеграція, машинобудування, адаптаційна експортна стратегія.

АННОТАЦИЯ

В статье предложено определение понятия «адаптация предприятия к евроинтеграционным процессам». Определены цели, принципы, модели, объекты и субъекты адаптации внешнеэкономической деятельности машиностроительных предприятий к евроинтеграционным процессам. Обосновано, что важными составляющими механизма внешнеэкономической адаптации предприятий машиностроительной отрасли является также система ресурсного обеспечения адаптационного процесса и адаптационная экспортная стратегия.

Ключевые слова: адаптация, внешнеэкономическая деятельность, европейская интеграция, машиностроение, адаптационная экспортная стратегия.

ANNOTATION

The article deals with the definition of the concept of "adaptation of the enterprise to the European integration processes". The goals, principles, models, objects and subjects of foreign economic activity adaptation of machine-building enterprises to the European integration processes are determined. It is proved that the system of resource support of the adaptation process and the adaptive export strategy are also important components of the mechanism of foreign economic activity adaptation of the enterprises of the machine-building industry.

Key words: adaptation, foreign economic activity, European integration, machine-building, adaptive export strategy.

Постановка проблеми. Підприємства вітчизняної машинобудівної галузі як суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності є найбільш вразливими до змін умов зовнішнього середовища, спрогнозувати які майже неможливо. Поглиблення євроінтеграційного процесу України, що є змінним фактором зовнішнього впливу на ефективність експортних операцій машинобудівних підприємств, вимагає запровадження цілого комплексу заходів, які є основою для формування адаптаційного механізму.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретико-методологічні аспекти адаптації підприємств викладені у працях таких науковців, як Н.Г. Беник, В.С. Мазур, О.М. Колодіна, С.В. Кудлаєнко, В.М. Ячменьова, О.М. Марков, Ж.Л. Крисько, Т.В. Горохова, М.М. Буднік, А.Ю. Геворкян, М.А. Мельнік та ін.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на значну кількість наукових праць, присвячених дослідженню проблематики адаптації підприємств до впливу та змін зовнішнього середовища, питання формування адаптаційного механізму здійснення зовнішньоекономічної діяльності машинобудівними підприємствами в умовах поглиблення євроінтеграційного процесу залишається досі не вирішеним.

Метою статті є визначення основних складників механізму адаптації зовнішньоекономічної діяльності машинобудівних підприємств в умовах європейської інтеграції.

Виклад основного матеріалу дослідження. Адаптація підприємства як економічна категорія не має однозначного трактування серед науковців, які присвятили свої праці вивченню цієї проблеми. Як зазначає О.М. Колодіна, на шляху свого розвитку поняття «адаптація підприємства» зазнало чимало змін, пов'язаних зі зміною економічного світогляду менеджерів підприємств. Спочатку воно трактувалось як «ступінь залучення підприємств у ринкові форми господарювання»; пізніше еволюцією поглядів стало розуміння поняття як «виживання, а точніше, утримання виробництва на плаву»; згідно з останнім підходом цей же термін тлумачився як «ступінь освоєння «нових правил гри», нових способів виробничо-фінансової діяльності в принципово іншому зовнішньому середовищі». Аналізуючи різноманітні підходи до визначення поняття «адаптація підприємства», О.М. Колодіна доходить також висновку, що найчастіше вчені схильні розуміти адаптацію підприємства як процес пристосування, діяльність щодо змін певних ключових елементів, реакцію системи на зміни середовища [1].

О.М. Марков вважає, що у економічному житті підприємства термін «адаптація» може мати три смислові відтінки: процес, за допомогою якого підприємство змінюється і пристосовується до умов довкілля; дійсні відносини між підприємством і зовнішнім середовищем; міра відповідності (адекватності) між підприємством і середовищем [2].

На думку А.Ю. Геворкян, на увагу заслуговує визначення адаптації підприємства як процесу встановлення динамічної стійкої рівноваги між зовнішнім та внутрішнім середовищами підприємства, який базується на можливості підприємства швидко пристосовуватися до змін

зовнішнього середовища чи вчасно впливати на його формування з метою регулювання зовнішнього впливу на діяльність підприємства. Науковець також зазначає, що більшість наукових підходів розглядають адаптацію саме як процес перетворень, який є притаманним для підприємств, що є суб'єктами господарської діяльності, стратегічними цілями якого є виживання або розвиток в умовах зовнішніх змін [3].

Досить змістовне визначення поняття «адаптація підприємств» пропонує Т.В. Горохова, згідно з трактуванням якої нині під адаптацією промислових підприємств слід розуміти здатність до безперервного самоприспособлення та самоналаштування відповідно до факторів зовнішнього середовища: плинності кон'юнктури ринку, промислових технологій, конкуренції, політичних змін, соціокультурних факторів; та внутрішнього середовища підприємства: організації процесу виробництва, технології виробництва, процесу праці робітників, забезпечення фінансовими ресурсами тощо з метою ефективного функціонування підприємства як суб'єкта господарювання та дотримання балансу інтересів з усіма стейкхолдерами [4].

На основі викладених вище трактувань поняття «адаптація підприємства» можемо дійти висновку, що адаптація підприємства до євроінтеграційних процесів полягає у розробленні цілого комплексу заходів, що передбачають приведення усіх можливих ресурсів підприємства у відповідність до вимог, які виникають в умовах вільної торгівлі з країнами ЄС як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках. Тому виникає необхідність розроблення механізму зовнішньоекономічної діяльності підприємств, який би давав їм змогу поряд із виходом на міжнародні ринки адаптуватися до їхніх вимог і конкурувати на рівних з іншими суб'єктами господарювання.

На нашу думку, цілями адаптації зовнішньоекономічної діяльності підприємств машинобудівної галузі до умов поглиблення євроінтеграційних процесів у формуванні механізму можуть бути:

- освоєння нових ринків збуту продукції;
- підвищення конкурентоспроможності на зовнішньому ринку шляхом виготовлення унікальної та інноваційної продукції;
- збереження наявної позиції на зовнішньому ринку шляхом диверсифікації експорту;
- використання переваг євроінтеграційного процесу країни.

Адаптація зовнішньоекономічної діяльності повинна здійснюватися машинобудівним підприємством з урахуванням усіх виробничих та фінансових можливостей, наявного кадрового потенціалу, мати постійний характер, а реакція на дію зовнішніх факторів повинна бути швидкою. Тому процес адаптації у формуванні механізму передбачає відповідність певним принципам – інноваційності, комплексності, постійності, гнучкості, стратегічної орієнтованості, контрольованості та ефективності.

Згідно з принципом інноваційності машинобудівні підприємства мають сформулювати абсолютно новий підхід до впровадження інноваційної політики шляхом максимального реінвестування прибутку у нові технології та обладнання, а також застосування новітніх європейських бізнес-моделей.

Принцип комплексності передбачає, що адаптаційні зміни в контексті інтеграції машинобудівного підприємства до європейського економічного простору будуть застосовані до всіх сфер господарської діяльності, а не лише до зовнішньоекономічної.

Принцип постійності вимагає безперервного аналізу впливу факторів зовнішнього середовища в умовах євроінтеграції з метою імплементації найбільш ефективних адаптаційних заходів із періодичністю, визначеною самим підприємством.

Принцип гнучкості передбачає можливість машинобудівного підприємства змінювати власні орієнтири зовнішньоекономічної діяльності відповідно до змін зовнішнього середовища в умовах євроінтеграційних процесів.

Відповідно до принципу стратегічної орієнтованості адаптація зовнішньоекономічної діяльності підприємств машинобудівної галузі до умов євроінтеграційних процесів має здійснюватися на основі чітко визначених довгострокових цілей та передбачати можливі та найбільш ефективні шляхи їх досягнення.

Принцип контрольованості полягає у створенні дієвої системи моніторингу та контролю за здійсненням адаптаційних заходів щодо здійснення ЗЕД в умовах поглиблення євроінтеграційних процесів з метою забезпечення дієвості усього механізму адаптації.

Щодо принципу ефективності, то його сутність полягає у максимальному використанні усіх можливих ресурсів машинобудівного підприємства в процесі адаптації зовнішньоекономічної діяльності для досягнення найбільш ефективного результату.

Як відомо, під впливом дії зовнішнього середовища підприємство може бути готовим до адаптації (активна модель), бути пасивним (консервативна модель) або ж здійснювати вибірккову адаптацію (змішана модель) [5]. Вважаємо, що адаптації зовнішньоекономічної діяльності до умов євроінтеграційних процесів у формуванні механізму притаманні усі риси адаптаційної поведінки машинобудівного підприємства. Ба більше, під час адаптації зовнішньоекономічної діяльності машинобудівних підприємств до євроінтеграційних процесів найбільш прийнятною є активна модель, оскільки виробники машинобудівної продукції з країн ЄС є висококонкурентними, що вимагає від вітчизняних експортерів відповідних швидких адаптивних дій.

Також одними із ключових складників механізму зовнішньоекономічної адаптації підприємств машинобудівної галузі до євроінтеграційних процесів, які впливають на особливості

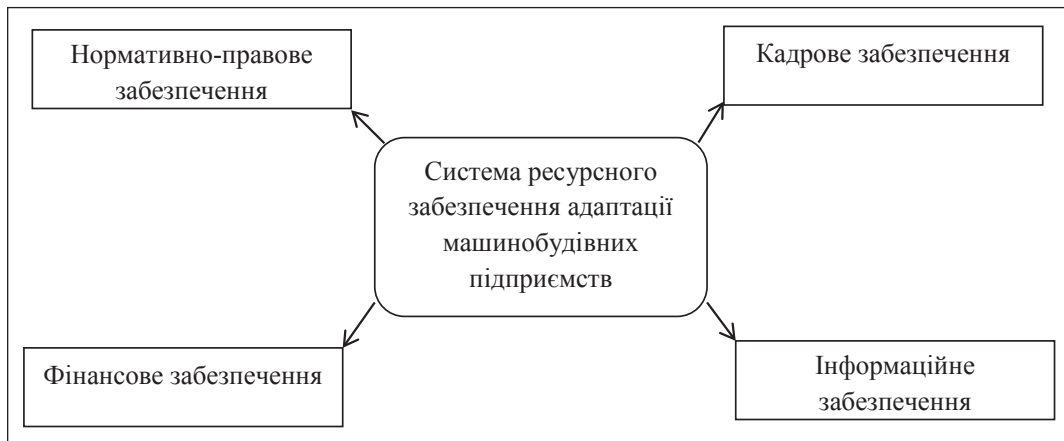

Рис. 1. Елементи системи ресурсного забезпечення адаптації машинобудівних підприємств у формуванні механізму

його формування, є такі елементи адаптації, як суб'єкти та об'єкти. Об'єктами адаптації можуть бути процес виробництва, продукція, технології, управлінський підхід, тобто все те, що потрібно змінити у відповідь на дію факторів зовнішнього середовища. Суб'єктами можуть бути керівник підприємства, начальник відділу зовнішньоекономічних зв'язків, окремі працівники або залучені спеціалісти.

Для того щоб дотримувався принцип ефективності адаптації зовнішньоекономічної діяльності машинобудівних підприємств до умов євроінтеграційних процесів, необхідно є наявність відповідних ресурсних складників. Таким чином, важливим елементом адаптації у формуванні механізму є система ресурсного забезпечення (рис. 1).

Усі елементи системи ресурсного забезпечення адаптації відіграють дуже важливу роль у процесі формування механізму, є взаємопов'язаними та вимагають раціонального підходу до їх використання.

Принцип стратегічної орієнтованості адаптації зовнішньоекономічної діяльності машинобудівних підприємств до умов євроінтеграційних процесів передбачає формування адаптаційної експортної стратегії, методом реалізації якої є план досягнення цілей та мети підприємства на визначеному цільовому ринку шляхом реалізації сильних сторін та конкурентних переваг. Важливою передумовою формування адаптаційної експортної стратегії є аналіз та оцінка впливу факторів зовнішнього та внутрішнього середовищ на здійснення експортної діяльності підприємством (рис. 2).

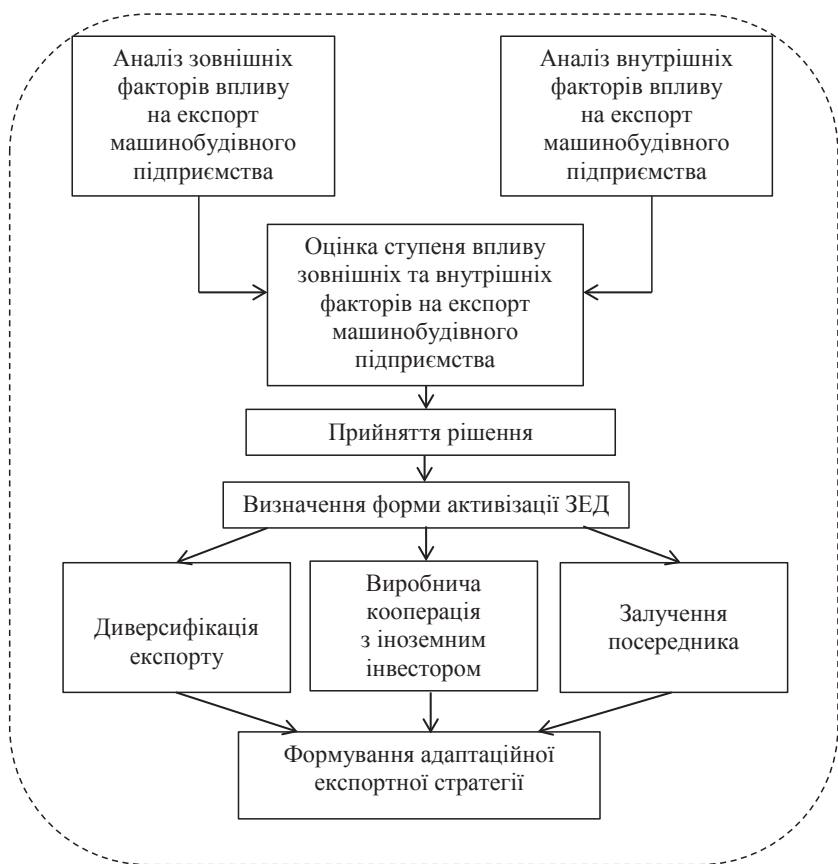

Рис. 2. Узагальнена модель формування адаптаційної експортної стратегії машинобудівного підприємства в умовах європейської інтеграції

Експортний план, розроблений на основі адаптаційної експортної стратегії, має включати фінансовий, маркетинговий, організаційний та операційний складники та містити чітке обґрунтування залучення і використання необхідних ресурсів для впровадження адаптаційного процесу.

Висновки. Таким чином, основними складниками механізму зовнішньоекономічної адаптації машинобудівних підприємств в умовах поглиблення євроінтеграційних процесів є цілі,

принципи, моделі, об'єкти та суб'єкти адаптації, система ресурсного забезпечення адаптаційного процесу, а також адаптаційна експортна стратегія. Подальші перспективи у напрямі дослідження полягають у формуванні самого механізму адаптації ЗЕД підприємств машинобудівної галузі та обґрунтуванні ефективності його використання.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Колодіна О.М. Економічний зміст адаптації підприємства / О.М. Колодіна // Вісник СумДУ. Серія економіка. – 2010. – № 1. – С. 200–210.
2. Марков О.М. Економічна динаміка і здатність підприємства до адаптації. Регіональна бізнес-економіка та управління, 2013, № 1(37). С. 83–87.
3. Геворкян А.Ю. Теоретико-методологічна сутність категорії «адаптація» підприємств / А.Ю. Геворкян // Вісник Нац. техн. ун-ту «ХПІ»: зб. наук. пр. Темат. вип. : Актуальні проблеми управління та фінансово-господарської діяльності підприємства. – Харків : НТУ «ХПІ». – 2011. – № 14. – С. 29–35.
4. Горохова Т.В. Визначення тактичних проблем адаптації металургійних підприємств України в умовах євроінтеграційних процесів [Текст] / Тетяна Вадимівна Горохова, Михайло Ігорович Лукаш // Економічний аналіз : зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет; редкол. : В.А. Дерій (голов. ред.) та ін. – Тернопіль : Ви-

давничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету “Економічна думка”, 2014. – Том 18. – № 2. – С. 127–133.

5. Лепейко Т.І. Адаптаційний потенціал підприємства в конкурентному середовищі / Т.І. Лепейко, К.В. Кривобок // Економічний аналіз. – 2015. – Т. 20. – С. 245–250.

REFERENCES:

1. Kolodina O.M. (2010), “The economic matter of adaptation of the enterprise”, *Visnyk SumDU. Seriya ekonomika*, no. 1, pp. 200–210.
2. Markov O.M. (2013), “The economic dynamics and the ability of the enterprise to adapt”, *Rehionalna biznes-ekonomika ta upravlinnia*, no. 1 (37), pp. 83–87.
3. Hevorkian A. Iu. (2011), “Theoretical and methodological essence of the category “adaptation” of enterprises”, *Visnyk Natsionalnogo tekhnichnogo universytetu “KhPI”*: Aktualni problemy upravlinnia ta finansovo-hospodarskoi diialnosti pidpriemstva, no. 14, pp. 29–35.
4. Horohova T.V., Lukash M.I. (2014), “Definition of tactical adaptation problems of ukrainian metallurgical enterprises in terms of eurointegration process”, *Ekonomichniy analiz : zbirnyk naukovykh prats*, Ternopilskyi natsionalnyi ekonomichniy universytet, vol. 18, no. 2, pp. 127–133.
5. Lepeiko T.I., Kryvobok K.V. (2015), “Adaptive capacity of an enterprise in competitive environment”, *Ekonomichniy analiz*, vol. 20, pp. 245–250.

Semeniuk I.Yu.

Postgraduate Student at Department of International Economic Relations, Khmelnytskyi National University

THE FORMATION OF COMPONENTS OF FOREIGN ECONOMIC ACTIVITIES' ADAPTATION MECHANISM OF ENTERPRISES IN THE CONDITIONS OF EUROPEAN INTEGRATION

The enterprises of the domestic machine-building industry, as subjects of foreign economic activity, are the most vulnerable to changes of environmental conditions, which are almost impossible to forecast. The deepening of European integration process of Ukraine is the main factor of external influence on the efficiency of export operations of machine-building enterprises. That is why it requires the implementation of a whole range of measures that are the basis for the formation of an adaptation mechanism.

The issue of the formation of an adaptation mechanism of foreign economic activities implementation by machine-building enterprises in the context of the deepening of the European integration process is still unresolved.

The article deals with the definition of the concept of “an adaptation of the enterprise to the European integration processes”. The goals, principles, models, objects, and subjects of foreign economic activity adaptation of machine-building enterprises to the European integration processes are determined. It is proved that the system of resource support of the adaptation process and the adaptive export strategy are also important components of the mechanism of foreign economic activity adaptation of enterprises of the machine-building industry.